

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри фінансів
і кредиту

Протокол № 16 від 21.08.2025 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної
роботи

 Каріна НЕМАШКАЛО

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	D «Бізнес, адміністрування та право»
Спеціальність	D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	Фінанси і кредит

Статус дисципліни

Мова викладання, навчання та оцінювання

обов'язкова

українська

Розробник:

д.е.н., професор

Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Завідувач кафедри фінансів
і кредиту

Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Гарант програми

Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Харків

2025

ВСТУП

Трансформація економіки України актуалізувала потребу у вивченні фінансового менеджменту, спрямовану на досягнення стратегічних і тактичних цілей суб'єктів господарювання як первинної ланки економічної системи. Ця дисципліна вивчає форми прояву економічних законів у сфері фінансового менеджменту підприємств. Сучасний фінансовий менеджмент – це набір інструментів, методів та підходів до планування, організації розподілу фінансових ресурсів та контролю фінансових результатів діяльності підприємця для досягнення мети та підвищення економічної ефективності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» є формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти системи комплексного уявлення про сучасну концепцію фінансового менеджменту, теоретичних знань та практичних навичок з управління фінансовими ресурсами підприємств, засобів, механізмів та інструментарію системного фінансового управління організаціями з метою забезпечення їх фінансової стабільності, інвестиційної привабливості, ефективного розподілу та використання капіталу в умовах ринкової економіки й цифрової трансформації.

Об'єктом навчальної дисципліни є фінансово-господарська діяльність підприємств та організацій у частині управління фінансовими ресурсами.

Предметом даної навчальної дисципліни є фінансові відносини, що виникають у перебігу розроблення та реалізації управлінських рішень в процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства, формування і реалізації фінансової політики підприємства.

Завдання навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» полягають у оволодінні понятійним апаратом фінансового менеджменту та формуванні у здобувачів вищої освіти здатності до розробки, обґрунтування та реалізації рішень щодо діагностики та управління фінансовою діяльністю підприємств, ознайомленні з теоретичними основами фінансового менеджменту, формуванні розуміння функцій, принципів та цілей фінансового управління, виробленні практичних навичок щодо планування й оптимізації грошових потоків; формування капіталу та управління його структурою; оцінки ефективності інвестиційних проєктів; управління прибутком і витратами; фінансового ризик-менеджменту, навчити використовувати сучасні цифрові інструменти для фінансового аналізу та прогнозування, обґрунтовувати фінансові рішення з використанням методів: DCF-аналізу; CVP-аналізу; EVA/ROIC; моделювання сценаріїв і ризиків; оцінювання вартості компанії; ознайомити з практиками фінансового планування; розвивати критичне, аналітичне мислення та навички прийняття ефективних управлінських рішень у сфері фінансів, сприяти розвитку здатності до фінансового лідерства.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
ПР02	СК2
ПР07	СК3
ПР08	СК4
ПР09	ЗК6, СК3
ПР10	ЗК1, СК2
ПР11	ЗК5, СК3
ПР12	СК3, СК4
ПР13	ЗК6, ЗК9
ПР14	СК10

де ПР02 – знати на рівні новітніх досягнень основні концепції і методології наукового пізнання у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку;

ПР07 – вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності;

ПР08 – вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та управляти ними;

ПР09 – застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку;

ПР10 – здійснювати діагностику і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання;

ПР11 – застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського та страхового менеджменту для прийняття рішень;

ПР12 – обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів;

ПР13 – оцінювати ступінь складності завдань при плануванні діяльності та опрацюванні її результатів;

ПР14 – здійснювати стратегічний, оперативний фінансовий контролінг та смарт-контролінг;

ЗК1 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК5 – здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК6 – навички міжособистісної взаємодії;

ЗК9 – здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК2 – Здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій для діагностики і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання;

СК3 – здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку;

СК4 – здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку;

СК10 – здатність до організації системи фінансового контролінгу на суб'єкті господарювання та її адміністрування.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту

1.1. Система фінансових відносин господарюючого суб'єкта

Фінанси як система економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів в процесі їх кругообігу. Два рівні сфери фінансів. Загальнодержавні фінанси. Фінанси окремих господарюючих суб'єктів. Грошові відносини господарюючого суб'єкта зовнішнього і внутрішнього характеру.

1.2. Сутність, ціль, завдання та функції фінансового менеджменту

Спеціальну область знань фінансового менеджменту. Сутність фінансового менеджменту. Мета фінансового менеджменту. Завдання фінансового менеджменту. Необхідність і умови ефективності фінансового менеджменту та умови її досягнення. Об'єкти фінансового менеджменту. Основні напрями фінансового менеджменту.

1.3. Організаційно-економічні основи фінансового менеджменту

Місце фінансового менеджменту в організаційній структурі підприємства. Структура механізму фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту. Економічна основа фінансового менеджменту.

1.4. Формування української моделі фінансового менеджменту

Етапи розвитку західного та українського фінансового менеджменту. Особливості моделі сучасного фінансового менеджменту в Україні.

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту

2.1. Система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.

Роль інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Вимоги до інформаційного забезпечення фінансового менеджменту господарюючого суб'єкта. Формування інформаційної бази фінансового менеджменту

Інформаційна база, що формується на підґрунті зовнішніх джерел фінансового менеджменту. Показники, що характеризують загальноекономічний розвиток країни: показники макроекономічного розвитку; показники галузевого розвитку. Показники, що характеризують кон'юнктуру фінансового ринку: показники, що характеризують кон'юнктуру фондового ринку; показники, що

характеризують кон'юнктуру грошового ринку. Показники, що характеризують діяльність контрагентів і конкурентів.

Інформаційна база, що формується на підґрунті обробки внутрішніх джерел фінансового менеджменту. Показники фінансового обліку підприємства. Показники управлінського обліку підприємства

2.2. Інші види забезпечення фінансового менеджменту.

Правове забезпечення фінансового менеджменту. Методичне забезпечення фінансового менеджменту. Аналітичне забезпечення фінансового менеджменту. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту. Кадрове забезпечення фінансового менеджменту. Програмне забезпечення фінансового менеджменту.

Тема 3. Управління грошовими потоками

3.1. Грошові потоки як об'єкт управління в системі фінансового менеджменту

Сутність грошових коштів, еквівалентів грошових коштів, потоків грошових коштів. Значення грошових потоків у діяльності підприємства. Економічна сутність грошового потоку.

Зміст звіту про рух грошових коштів.

3.2. Види грошових потоків та їх характеристика

Класифікація грошових потоків. Характеристика видів грошових потоків. Класифікація грошових потоків за видами діяльності. Притоки та відтоки грошових коштів за операційною діяльністю. Притоки та відтоки грошових коштів за інвестиційною діяльністю. Притоки та відтоки грошових коштів за фінансовою діяльністю.

Зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Принципи управління грошовими потоками. Методи оптимізації грошових потоків.

3.3. Методичні підходи до прогнозування грошових потоків

Планування та прогнозування грошових потоків. Поняття чистого грошового потоку. Розробка планів руху грошових коштів. Розробка і застосування платіжного календаря. Оперативне планування надходжень і використання грошових коштів підприємства. Управління вхідними грошовими потоками. Управління вихідними грошовими потоками. Оперативне регулювання поточних надходжень і витрат грошових коштів.

Методичний підхід до складання прогнозного документу “Звіт про рух грошових коштів”, «Балансу», «Звіту про фінансові результати» прямим методом прогнозування грошових потоків. Формування документу “Звіт про рух грошових коштів” непрямым методом. Прогнозна оцінка фінансового стану суб'єкта підприємництва та моделювання прийняття фінансових рішень в галузі фінансової, інвестиційної та операційної діяльності підприємства.

Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках

4.1. Концепція та інструментарій оцінки вартості грошей у часі.

Необхідність і значення визначення вартості грошей у часі. Фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі. Зміст концепції оцінки вартості

грошей у часі. Майбутня вартість грошей та її сутність. Теперішня вартість грошей та її сутність. Простий відсоток. Складний відсоток.

Попередній метод нарахування відсотка (метод пренумерандо або антисипативний метод). Подальший метод нарахування відсотка (метод постнумерандо або рекурсивний метод). Дискретний грошовий потік. Безперервний грошовий потік. Ануїтет.

Відсоткова ставка. Класифікація відсоткових ставок.

Методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів за простими відсотками. Методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів за складними відсотками. Методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів при ануїтеті.

Ризик і його вплив на зміну вартості грошей.

4.2. Концепція і методичний інструментарій оцінки фактора інфляції.

Фактор інфляції. Вплив інфляції на зміну вартості грошей. Сутність концепції впливу фактора інфляції в управлінні аспектами фінансової діяльності підприємства. Оцінка інфляційних процесів. Номінальна та реальна сума грошових коштів. Номінальна та реальна відсоткова ставка.

Методичний інструментарій прогнозування річного темпу та індексу інфляції. Методичний інструментарій формування реальної відсоткової ставки з урахуванням фактора інфляції. Методичний інструментарій оцінки вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції. Методичний інструментарій формування необхідного рівня доходності фінансових операцій з урахуванням фактора інфляції.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 5. Управління прибутком

5.1. Управління прибутковістю як складова системи управління власними фінансовими ресурсами

Політика формування власних фінансових ресурсів, її зміст та принципи розроблення. Максимізація обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. Роль прибутку в формуванні власних фінансових ресурсів. Зміст і завдання управління прибутком.

5.2. Управління формуванням прибутку суб'єкта підприємництва

Системний підхід до управління формуванням прибутку. Інформаційна база управління прибутком. Управління прибутком від різних видів діяльності. Операційний аналіз. Поняття та основні показники операційного аналізу. Механізм управління прибутком підприємства "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку" ("Cost-Volume-Profit Relationships" або CVP).

Фактори, що впливають на формування прибутку. Управління формуванням собівартості. Класифікація витрат підприємства. Оптимізація витрат різноманітними методами. Резерви зростання прибутку. Ризик отримання прибутку.

Гранична виручка і граничні витрати. Аналіз беззбитковості. Поріг рентабельності. Запас фінансової міцності.

Політика максимізації прибутку підприємств. Операційний леверидж.

Операційний важіль і ілюстрація механізму його впливу на прибуток до виплати відсотків і податків. Показники, що використовуються для визначення кількісних значень заходи операційної залежності. Взаємозв'язок між запасом фінансової міцності і мірою операційної залежності. Фінансовий важіль. Ефект фінансового важеля. Ілюстрація механізму впливу фінансового важеля на основні показники власників фірми. Сумарний важіль і ілюстрація механізму його впливу на основні показники фірми. Показники, що використовуються для визначення кількісних значень сумарної залежності.

5.3. Асортиментна та цінова політика підприємства.

Розробка асортиментної політики. Розробка цінової політики та її оптимізація на підприємстві. Вплив інфляції на прибуток. Використання форвардних, ф'ючерських контрактів, опціонів і їх вплив на формування прибутку.

5.4. Управління розподілом прибутку.

Сутність і завдання управління розподілом прибутку. Фактори, що впливають на розподіл валового прибутку. Вплив на розподіл прибутку системи оподаткування підприємств. Податковий менеджмент суб'єктів господарювання.

Управління розподілом і використанням чистого прибутку. Аналіз розподілу і використання прибутку. Політика розвитку підприємства при використанні прибутку. Дивідендна політика. Капіталізація доходів працівників підприємств як засіб підвищення ефективності управління прибутком.

Тема 6. Управління активами

6.1. Сутність і класифікація активів

Економічна сутність та класифікація активів. Активи як економічні ресурси підприємства. Форми функціонування активів. Характер участі активів в господарському обороті і швидкість їх обороту: оборотні та необоротні активи. Активи, що обслуговують окремі види діяльності: операційні, інвестиційні. Характер фінансових джерел формування активів: валові і чисті активи. Активи по відношенню до власника: власні і орендовані. Ступінь ліквідності активів підприємства.

6.2. Управління оборотними активами

Поняття та сутність оборотних активів. Його роль у забезпеченні підприємницької діяльності. Структура оборотних активів.

Поняття виробничого, фінансового і операційного циклів. Рух оборотних активів підприємства. Основні моделі зіставлення циклів на підприємстві. Класична схема роботи підприємства. Модель, коли підприємство надає продукцію в кредит. Модель, коли підприємство авансово сплачує за придбання сировини та реалізує готову продукцію в аванс. Модель, за якою підприємство вимагає передоплату за продукцію, а само купує запаси в аванс.

Зміст і завдання управління оборотним капіталом.

Політика управління оборотними активами. Принцип визначення потреби в оборотному капіталі господарюючого суб'єкта. Оцінка оборотного капіталу.

Управління розміщенням оборотного капіталу. Ліквідність поточних активів.

Управління фінансуванням оборотних активів. Моделі управління оборотними активами підприємства. Консервативна стратегія. Ідеальна стратегія. Агресивна стратегія. Компромісна стратегія. Вибір стратегії управління оборотними активами на різних стадіях життєвого циклу підприємства.

Управління запасами. Принципи і послідовність розроблення політики управління запасами. Методи визначення потреби в запасах сировини, матеріалів, готової продукції. Шляхи нормалізації запасів. Оцінка запасів за методом LIFO і FIFO.

Управління дебіторською заборгованістю. Сутність, принципи і послідовність розроблення політики управління дебіторською заборгованістю. Особливості управління дебіторською заборгованістю за товарними операціями. Форми рефінансування дебіторської заборгованості – факторинг, облік векселів, форфейтинг. Система контролю за рухом та інкасацією дебіторської заборгованості.

Управління грошовими активами. Сутність, принципи і послідовність розроблення політики управління грошовими активами. Методи визначення мінімальних, середніх і максимальних залишків грошових активів. Регулювання потоку платежів на підприємстві.

6.3. Управління необоротними активами.

Кругообіг необоротних активів., її зміст і принципи розроблення. Управління оновленням необоротних активів. Визначення швидкості оновлення необоротних активів. Ефективність використання необоротних активів і методи її оцінки. Формування оптимальної структури джерел фінансування необоротних активів. Форми оренди необоротних активів. Критерії і оцінка ефективності прийняття управлінських рішень щодо придбання або оренду необоротних активів.

Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу

7.1. Сутність та завдання управління формуванням фінансової структури капіталу.

Основні складові капіталу. Поняття інвестованого, власного і залученого капіталу. Склад власного і залученого капіталу. Поняття фінансової структури капіталу. Політика формування фінансової структури капіталу, принципи, послідовність її розробки. Основні фактори, що впливають на формування фінансової структури капіталу.

7.2. Оцінка вартості капіталу.

Визначення загальної потреби в капіталі. Вартість основних джерел капіталу. Сутність вартості капіталу. Методи оцінки вартості капіталу. Середньозважена вартість капіталу. Гранична вартість капіталу.

7.3. Оптимізація фінансової структури капіталу.

Сутність оптимальної структури капіталу. Особливості складових капіталу, що враховуються в процесі його оптимізації. Моделі Міллера і Модельяні і компромісні моделі. Модель Модельяні-Міллера без урахування податків (перша теорема Модельяні-Міллера, друга теорема Модельяні-Міллера). Модель

Модельяні-Міллера з урахуванням корпоративних податків (перша теорема Модельяні-Міллера, друга теорема Модельяні-Міллера). Коротка характеристика компромісних моделей. Максимізація рентабельності власного капіталу при заданому рівні фінансового ризику. Поняття фінансового левериджу. Оцінка фінансового левериджу. Механізм дії фінансового важеля. Цільова фінансова структура капіталу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Тема 8. Управління інвестиціями

8.1. Сутність та завдання управління інвестиціями.

Зміст та основні завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства. Забезпечення інвестиційної підтримки високих темпів розвитку операційної діяльності підприємства. Забезпечення максимальної дохідності окремих інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності підприємства в цілому при заданому рівні ризику. Забезпечення мінімізації рівня інвестиційного ризику при заданому рівні дохідності. Забезпечення оптимальної ліквідності інвестицій та можливостей швидкого реінвестування капіталу. Забезпечення формування достатнього обсягу інвестиційних ресурсів. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі здійснення інвестиційної діяльності. Принципи та етапи формування інвестиційної політики підприємства.

8.2. Основні параметри та показники інвестиційних проектів. Методи оцінки інвестиційних проектів.

Основні завдання розробки інвестиційного проекту. Класифікація проектів. Строк реалізації проекту. Обсяг інвестиційних витрат. Грошові потоки за інвестиційним проектом. Ставка дисконтування. Методи оцінки інвестиційних проектів. Період окупності інвестицій. Чиста приведена вартість проекту. Внутрішня ставка прибутку. Дисконтований період окупності. Порівняльний аналіз проектів та критерії вибору інвестиційного проекту.

8.3. Форми та особливості управління фінансовими інвестиціями.

Форми фінансового інвестування: вкладення капіталу в статутні фонди, вкладення капіталу в доходні види фондових інструментів та грошових інструментів. Етапи процесу управління фінансовими інвестиціями. Оцінка вартості окремих фінансових інструментів інвестування. Моделі оцінки вартості боргових та дольових цінних паперів. Основні підходи до формування портфеля фінансових інвестицій.

Тема 9. Управління фінансовими ризиками.

9.1. Сутність та класифікаційні аспекти фінансових ризиків.

Зміст поняття «фінансовий ризик». Його місце у структурі видів підприємницького ризику. Основні характеристики фінансового ризику. Види фінансових ризиків. Класифікаційні аспекти фінансових ризиків підприємства, їх зміст. Фактори виникнення фінансових ризиків.

9.2. Політика управління фінансовими ризиками.

Зміст та етапи політики управління фінансовими ризиками. Ідентифікація окремих видів ризиків, пов'язаних з фінансовою діяльністю підприємства. Визначення розміру можливих фінансових втрат при настанні ризикової події по окремим видам фінансових ризиків. Дослідження факторів, що впливають на рівень фінансових ризиків підприємства. Встановлення гранично допустимого рівня фінансових ризиків по окремим фінансовим операціям та видам фінансової діяльності підприємства. Визначення напрямків нейтралізації негативних наслідків окремих видів фінансових ризиків.

9.3. Механізми нейтралізації фінансових ризиків.

Система внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків. Основні методи нейтралізації фінансових ризиків. Уникання ризику та заходи його реалізації. Основні умови використання заходів уникання ризику у системі внутрішніх механізмів нейтралізації ризиків. Лімітування концентрації ризику. Система фінансових нормативів, що забезпечують лімітування ризику. Диверсифікація фінансових ризиків та її основні напрямки. Механізм трансферта фінансових ризиків. Механізм самострахування фінансових ризиків, його основні форми. Інші методи внутрішньої нейтралізації фінансових ризиків.

Тема 10. Аналіз фінансових звітів.

10.1. Інформаційна база аналізу фінансових звітів підприємства.

Склад фінансової звітності підприємства. Внутрішні та зовнішні джерела фінансової звітності. Інтернет-ресурси, на яких розміщено фінансову звітність суб'єктів господарювання. Методики аналізу фінансових звітів господарюючих суб'єктів: методика Міністерства фінансів, методика Фонду Державного майна України, методика Міністерства економіки, інші методичні підходи.

10.2. Напрямки аналізу фінансових звітів підприємства.

Основні напрямки аналізу фінансових звітів: ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, грошові потоки, прибутковість, власний капітал. Абсолютні та відносні показники аналізу фінансових звітів за вказаними напрямками. Методи фінансового аналізу та їх використання для оцінки фінансового стану підприємства. Викривлення у фінансовій звітності та методи їх виявлення.

Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування.

11.1. Системи та методи фінансового планування на підприємстві.

Економічний зміст поняття «фінансове планування». Системи фінансового планування та форми реалізації його результатів на підприємстві. Система прогнозування фінансової діяльності. Фінансова ідеологія та фінансова стратегія підприємства. Основні етапи процесу розробки фінансової стратегії підприємства. Розробка фінансової політики підприємства за окремими аспектами його фінансової діяльності. Зв'язок між фінансовою стратегією та фінансовою політикою підприємства.

11.2. Система поточного планування фінансової діяльності.

Зміст та часовий горизонт поточного фінансового планування. Види поточних фінансових планів. Передумови розробки поточних фінансових планів

підприємства. План доходів та витрат по операційній діяльності. План доходів та витрат по інвестиційній діяльності підприємства. План надходження та використання грошових коштів. Балансовий план.

11.3. Система оперативного планування фінансової діяльності.

Зміст та часові горизонти оперативного фінансового планування. Бюджет як головна форма оперативного фінансового плану. Класифікація бюджетів підприємства за основними ознаками: за сферами діяльності підприємства, за видами витрат, за широтою номенклатури витрат, за методами розробки. Оцінка прийнятного темпу зростання підприємства.

Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві.

12.1. Сутність та класифікація фінансових криз підприємства.

Сутність та зміст поняття «криза». Фактори, що спричиняють розвиток фінансових криз на підприємстві: зовнішні та внутрішні. Симптоми прояву фінансової кризи. Стадії розвитку фінансової кризи на підприємстві. Класифікаційні аспекти фінансових криз підприємства.

12.2. Зміст та завдання антикризового фінансового управління.

Зміст поняття «антикризове фінансове управління». Головна мета антикризового фінансового управління. Система завдань, спрямованих на досягнення головної мети антикризового фінансового управління підприємством. Основні принципи антикризового фінансового управління. Діагностика як елемент антикризового фінансового управління підприємством.

12.3. Основні етапи процесу антикризового фінансового управління підприємством.

Зміст етапів процесу антикризового фінансового управління підприємством. Моніторинг фінансового стану підприємства з метою виявлення ранніх ознак кризи. Розробка системи профілактичних заходів по запобіганню фінансової кризи при діагностуванні передкризового фінансового стану підприємства. Ідентифікація параметрів фінансової кризи. Дослідження факторів, що вплинули на розвиток фінансової кризи та генерують загрозу його подальшого розвитку. Оцінка потенційних фінансових можливостей підприємства з подолання фінансової кризи. Вибір напрямків механізмів фінансової стабілізації підприємства, адекватних масштабам його кризового стану. Розробка та реалізація програми виходу підприємства зі стану кризи, контроль її реалізації.

Перелік практичних занять за навчальною дисципліною наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Перелік практичних занять / завдань

Назва теми	Зміст
1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту	Проектування структурно-логічної схеми механізму фінансового менеджменту суб'єкта господарювання
2. Система забезпечення фінансового менеджменту	Аналіз фінансової звітності для прийняття рішень у системі управління фінансами

3. Управління грошовими потоками	Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення грошових потоків ретроспективним методом, щодо прогнозування показників фінансової звітності
4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	Вирішення ситуаційних завдань з визначення вартості грошей у часі, вартості грошей з урахуванням фактора інфляції
5. Управління прибутком	Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому, щодо формування асортиментної та цінової політики підприємства
6. Управління активами	Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення та аналізу моделей управління оборотним капіталом підприємства, щодо методичних підходів до управління дебіторською заборгованістю, щодо методичних підходів до управління запасами
7. Вартість та оптимізація структури капіталу	Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення вартості капіталу
8. Управління інвестиціями.	Оцінка ефективності інвестиційних проектів.
	Аналіз ефективності прийняття рішень за фінансовими інвестиціями
9. Управління фінансовими ризиками	Оцінка фінансових ризиків на базі бухгалтерської звітності
10. Аналіз фінансових звітів	Виявлення викривлень у фінансовій звітності
11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування	Побудова прогнозової фінансової звітності підприємства
12. Антикризове фінансове управління на підприємстві	Оцінка схильності підприємства до банкрутства за допомогою якісних методик Прогнозування банкрутства підприємства за допомогою кількісних методик

Перелік лабораторних занять наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Перелік лабораторних занять / завдань

Назва теми	Зміст
Тема 3. Управління грошовими потоками	Бюджетування грошових потоків підприємства у середовищі Excel
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	Використання у фінансових розрахунках вартості грошей у часі у середовищі Excel
Тема 6. Управління активами	Моделі управління оборотними активами
Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу	Вибір варіанта залучення капіталу у середовищі Excel

Тема 8. Управління інвестиціями	Аналіз інвестиційної активності в економіці України
	Аналіз чутливості інвестиційного проекту
Тема 9. Управління фінансовими ризиками	Управління ризиками в умовах невизначеності
Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування	Побудова прогностичної фінансової звітності підприємства

Перелік завдань самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 4.

Таблица 4

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту	Вирішення кейсу з організаційно-економічних основ фінансового менеджменту «Аліса в країні фінансового менеджменту»
2. Система забезпечення фінансового менеджменту	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання щодо визначення на основі динаміки ключових фінансових показників компанії автопром, яка має найбільші шанси отримати довготерміновий кредит і тієї, щодо якої мали б сумніви?
3. Управління грошовими потоками	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання щодо прогнозування грошових потоків за власним стартапом
4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання щодо вибору кредитного і депозитного продуктів за результатами моніторингу фінансових продуктів
5. Управління прибутком	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання щодо визначення змінних, постійних витрат, точки беззбитковості за власним стартапом
6. Управління активами	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання щодо визначення моделі фінансування оборотних активів
7. Вартість та оптимізація структури капіталу	Підготовка наукової статті, тез доповіді
8. Управління інвестиціями.	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання з управління інвестиціями
9. Управління фінансовими ризиками	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання з оцінки фінансових ризиків
10. Аналіз фінансових звітів	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання з відновлення форм фінансової звітності
11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування	Індивідуальне професійно-орієнтоване завдання з прогнозування форм звітності за власним стартапом
12. Антикризове фінансове управління на підприємстві	Підготовка наукової статті, тез доповіді

Кількість годин лекційних, практичних, лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 4, 7, 8, 11) проблемна лекція (Тема 1, 3, 5, 9, 10), лекція-діалог (Тема 6, 12).

Наочні (демонстрація (Тема 1- 12).

Практичні (практична робота (Тема 1-12), стаття (Тема 7), модерація (Тема 2), кейс-метод (Тема 3), мозкові атаки (Тема 4, 6 12), презентація (Тема 1-12).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

В 1 семестрі з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

В 2 семестрі з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль в 1 семестрі проводиться у формі семестрового диференційованого заліку, у 2 семестрі - у формі семестрового екзамену (іспиту).

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною в 1 семестрі визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю, в 2 семестрі сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль:

- в 1 семестрі: індивідуальні професійно-орієнтовані завдання (55 балів), письмові контрольні роботи (15 балів), колоквіум (20 балів), стаття (10 балів);
- в 2 семестрі: індивідуальні професійно-орієнтовані завдання (35 балів), письмові контрольні роботи (10 балів), презентація (7 балів), есе (8 балів).

Семестровий контроль у 1 семестрі: Залік

Семестровий контроль у 2 семестрі: Екзамен (40 балів)

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни з формою семестрового контролю екзамен (іспит).

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

другий (магістерський) рівень вищої освіти

спеціальність D2 “Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок”

освітня програма «Фінанси і кредит»

Навчальна дисципліна «Фінансовий менеджмент»

Завдання 1 (діагностичне) – оцінювання у межах 8 балів

Для створення фірми власники вкладають у зареєстрований капітал у розмірі 300 000 грн. Фірма планує виготовляти і продавати за рік 10 000 пар взуття за ціною 80 грн за пару. Заробітна плата управлінського персоналу буде складати 80 000 грн за рік, а робітників – 200 500 грн за рік. Вартість сировини для виробництва однієї пари взуття становитиме 60 грн. Для відкриття фірми необхідно залучити інвестиції на суму 1 900 000 грн. Це пов'язано з тим, що вартість приміщення складає 400 000 грн (корисний термін служби 40 років), вартість устаткування – 1 500 000 грн (термін служби 5 років). Банк, який обслуговуватиме фірму готовий надати довготерміновий кредит на таких умовах:

фінансування приміщення здійснюється за рахунок позички під нерухомість на суму 400 000 грн. Процентна ставка на цю позику складає 12 % річних і виплачується наприкінці року. Позика повинна бути погашена протягом 5 років, а кожен платіж здійснюється наприкінці року;

устаткування фінансується позикою на суму 1 300 000 грн. Процентна ставка на цю позику складає 10 % і виплачується наприкінці року. Позика повинна бути погашена протягом 3 років, кожен платіж здійснюється наприкінці року;

інші 200 000 грн призначені для придбання сировини і виплати заробітної плати. Ці кошти є короткотермівовою позичкою і надаються фірмі на один рік. Вся сума короткотермінового кредиту та 15 % річних процентів повинні бути погашені наприкінці року.

Складіть фінансову звітність підприємства на початок та кінець першого року.

Завдання 2 (діагностичне) – оцінювання у межах 8 балів

Визначити фінансові ризики та переваги, що несе у собі певна модель фінансового управління оборотним капіталом підприємства, на основі даних балансу (додається). При цьому, умовно-постійна величина оборотних активів становить на начало періоду 45 % від загальної суми оборотних активів та 55 % – на кінець періоду.

Завдання 3 (евристичне) – оцінювання у межах 10 балів

Підприємство з виробництва постільної білизни сформуло на поточний рік виробничу програму, заплановані показники якої подано у таблиці.

Таблиця

Показники виробничої програми підприємства на поточний рік

Показники \ Вироби	А	Б
Річний випуск, одиниць	1263	879
Ціна за одиницю виробу, грн	350	560
Змінні витрати, грн за одиницю	210	430
Постійні прямі витрати, грн за одиницю	25	35

Річна сума постійних непрямих витрат планується на річну програму випуску продукції у сумі 180 000 грн.

Чи варто підтримувати таку виробничу програму? Висновок обґрунтуйте.

Завдання 4 (стереотипне) – оцінювання у межах 4 балів

Підприємству належить вибрати для реалізації один або два інвестиційні проекти. Початкові інвестиції кожного з проектів складають 250 000 грн. Ставка дисконту 10 %. Проекти мають грошові потоки (таблиця, грн).

Таблиця

Грошові потоки за проектами

Рік	Проект 1	Проект 2
1	110 000	-
2	110 000	-
3	110 000 -	-
4	110 000 -	-
5	110 000	680 000

Визначте за допомогою показника чистої теперішньої вартості, який проект пріоритетніший.

Завдання 5 (евристичне) – оцінювання у межах 10 балів

Підприємство склало фінансову звітність за базовий рік за фактичними даними (агрегований баланс та звіт про фінансові результати додаються). На її основі необхідно скласти прогностну фінансову звітність на наступний рік за наступних умов:

1. Підприємство планує збільшити обсяг продаж на 7,5 %.
2. Для досягнення запланованого обсягу продаж підприємству необхідно придбати обладнання на суму 40 000 тис. грн, корисний строк служби якого 4 років.
3. Ставка податку на прибуток – 25 %.
4. Підприємство застосовує політику фіксованих дивідендів у розмірі 25 % від обсягу чистого прибутку.
5. Для покриття потреби у додаткових коштах підприємство може використати довгостроковий кредит під 10 % річних.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів і кредиту

Протокол _____ від _____
 Завідувач кафедри, д. е. н., проф.
 Екзаменатор, д. е. н., проф.

Ірина ЖУРАВЛЬОВА
 Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти за відповіді на питання та завдання іспиту з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент»

Екзаменаційний білет складається з п'яти завдань: одне стереотипне, два діагностичних, 2 евристичних. Для одержання нижнього рівня залікової екзаменаційної оцінки (25 балів) обов'язковим є повне або часткове вирішення завдань, які відповідають вимогам до обов'язкових навчальних дисциплін. Максимальна загальна сума балів відповідно до технологічної карти складає 40 балів.

Кожне із діагностичних завдань оцінюється по 8 балів, кожне з евристичних завдань – по 10 балів, стереотипне завдання - 4 бали. Сумарна кількість – 40 балів.

Бал	Стереотипне завдання	Евристичне завдання	Діагностичне завдання
1	Почав виконання завдання з пошуку відповіді на завдання без аргументації	Розпізнав і навів найпростіші початкові гіпотези без будь-яких розрахунків	Розпізнав і навів найпростіші початкові формули без будь-яких розрахунків
2	Виконав майже вірно всі частини завдання, але без пояснень	Почав розрахунки за наведеними формулами відповідно до висунутих гіпотез	Виконав вірно будь-які дві дії за правильним алгоритмом
3	Виконав вірно всі частини завдання з частковими поясненнями	Виконав вірно початкові дії за правильним алгоритмом	Виконав вірно будь-які три дії за правильним алгоритмом
4	Виконав вірно всі частини завдання з повними поясненнями і обґрунтуванням висновків	Виконав вірно будь-які всі дії за правильним алгоритмом	Виконав вірно будь-які три дії за правильним алгоритмом і надав часткові пояснення
5		Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав часткові пояснення	Виконав всі дії за правильним алгоритмом, але з можливими технічними помилками і надав часткові пояснення
6	-	Виконав всі дії за правильним алгоритмом і відповідно до висунутої гіпотези надав часткові пояснення	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав часткові пояснення
7	-	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав пояснення	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав повні пояснення
8	-	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав розгорнуті пояснення	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав повні пояснення, запропонував альтернативні алгоритми

9-10	-	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом і надав повні пояснення, запропонував альтернативні алгоритми	
------	---	--	--

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аранчій В.І., Томілін О.О., Дорогань-Писаренко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. РВВ ПДАУ. 2021. 300 с.
2. Вахович І. М. Фінансовий менеджмент: магістерський курс : навч. посіб. 3-тє вид., змінене і доп. Луцьк : Надстир'я, 2023. 640 с.
3. Жигалкевич Ж.М., Кам'янська О.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.
4. Фінансовий менеджмент. Методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня за освітньою програмою "Фінанси і кредит" / уклад. І. В. Журавльова, М. М. Берест, О. П. Полтініна. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 53 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28059>
5. Фінансовий менеджмент. Методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня / уклад. І. В. Журавльова, М. М. Берест, М. О. Кіпа, О. П. Полтініна. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 63 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30595>

Додаткова

6. Верланов Ю.Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.
7. Журавльова І. Фінансовий менеджмент в сучасному вимірі. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023 Вип.4. С. 188-204. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36045>
8. Кодекс України з процедури банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
9. Лелюк С. В. Організація фінансового менеджменту суб'єктів господарювання із використанням цифрових технологій як умова сталого розвитку. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки*. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 412–415. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35231>
10. Податковий кодекс : Закон України № 2856-VI від 23.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
11. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
13. Про інвестиційну діяльність : Закон України №1560-12 від 09.11.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
14. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні : Закон України № 710/97 від 10.01.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>.
15. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України № 3480–IV від 23.02.2006 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3480-15>.
16. Чебанова Т. Є. Фінансовий менеджмент. Одеса: ОНМУ, 2025. 210 с.

Інформаційні ресурси

17. Сайт Державного комітету статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
18. Сайт Міністерства економіки України. URL: www.me.gov.ua.
19. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
20. Сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.
21. Система розкриття інформації на фондовому ринку України URL: www.smida.gov.ua
22. Сайт ПНС ХНЕУ ім. С.Кузнеця навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент». URL : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=350>.